

Vuurtorens en duinen horen bij elkaar

Nederlandse vuurtorens aan zee werden bij voorkeur op een hoogte gebouwd, op een duin. Vaak hebben ze een lange geschiedenis achter de rug en zijn ze onderdeel van het duinlandschap geworden. De vraag is of ze ook nog een toekomst mogen hebben.

FRANS BUISSINK

Het idee is ouder dan de weg naar Rome: plaats op een hoog punt aan de kust een licht om 's nachts schippers op zee de weg te wijzen. Beroemd in de oudheid en één van de zeven wereldwonderen was het vuur op de imposante toren van Pharos, een eilandje bij het Egyptische Alexandrië, gebouwd drie eeuwen voor onze jaartelling. Sindsdien worden vuurtorendeskundigen pharologen genoemd.

Liefst op een hoog duin

Het merendeel van de Nederlandse zeekustvuurtorens staat op een duin. Waar een duin niet voorhanden was heeft men de torens extra hoog moeten maken. Zo was tot 1974 Lange Jaap bij Den Helder met zijn vijftien meter en een halve meter de hoogste vuurtoren van het land. Hij werd ingehaald door een nieuwe vuurtoren op de Maasvlakte, tweeënzestig meter hoog, model betonnen paal, een gruwel in de ogen van de ware pharofiel. Die doet inmiddels geen dienst meer en wordt misschien wel afgebroken, hopen de fans van Lange Jaap. Een schoolvoorbeeld van een vuurtoren op een hoog duin is die op Vlieland. De Vlielanders beweren dat het met zijn vijfenveertig meter het hoogste zeeduin van ons land zou zijn. Maar dat ligt toch echt in Schoorl en is vierenvijftig meter hoog.

Van houtvuur tot elektrisch licht

Het Vlielandse hoogtepunt heet Vuurboetsduin en in die naam ligt meteen de geschiedenis van de vuurtorentechniek verrat. Die begon met een stenen bouwsel, een boet of schuur, waarop een houtvuur werd gestookt. Later ontdekte men dat steenkool veel langer vuur bleef geven. In 1552 brandde er op de kerktoeren van Goederede een koolvuur. Kerktoeren werden wel vaker voor dit doel gebruikt. Weer later werd er achter de vuren een metalen spiegel geplaatst om het licht te versterken en een richting te geven. Vooral in de negentiende eeuw, de eeuw van vele nieuwe technieken, maakten de vuurtorens een enorme ontwikkeling door. Het kolenvuur werd een

olielamp, de spiegel werd een lens. In 1907 werd de 'nestor aller vuurtorens', de Brandaris van Terschelling voorzien van een elektrische koolspitsbooglamp. De nieuwste lichtbron in alle vuurtorens nu is de 2000 W superhagedruk kwikjodide-gasontladingslamp.

De klassieke vuurtoren is van gietijzer

Ook de bouwtechniek moderniseerde. De bekende vuurtorenontwerper Quirinus Harder reisde naar Engeland om daar de nieuwe techniek van het bouwen met gietijzer te bestuderen. In 1856 bouwde hij in Renesse de eerste gietijzeren toren van Nederland, die overigens in 1915 werd afgebroken. Maar sinds Quirinus staan er nog her en der in onze duinen gietijzeren vuurtorens. Zijn meesterwerk is ongetwijfeld de iconische vuurtoren van Ameland met zijn rode en witte horizontale banden. De techniek was niet zo eenvoudig. De segmenten, die op elkaar gestapeld werden, hadden op elke hoogte een andere vorm. En ze waren zwaar. In de Lange Jaap zijn dat er 1088 die met 21.446 moeren en bouten in elkaar zijn gezet. Het gietijzer heeft ook het nadeel dat het niet erg soepel is bij harde wind. Latere vuurtorens

werden van beton gemaakt. Toen de gietijzeren toren van Texel in de oorlog door beschietingen behoorlijk beschadigd was geraakt, heeft men om het ontwerp van Quirinus Harder heen een betonnen mantel opgetrokken, tegenwoordig rood geschilderd en een opvallende bliktrekker.

Elke toren zijn eigen lichtkarakter

Wie vaker in de buurt van een vuurtoren in de duinen bivakkeert herkent ze aan de frequentie van hun zwaaiend licht. Op Schiermonnikoog, West-Ameland, Vlieland, Texel, bij Noordwijk en Haamstede, worden de nachtelijke duinen steeds in een eigen kenmerkend ritme beschenen. Het geeft de duinen iets heel speciaals. Telkens zie je in een flits van een seconde wat er gebeurt. Er huppelt een konijn. Een ree kijkt op. Of zie je daar soms een vos sluipen? Het is moeilijk in te schatten in hoeverre de natuur hinder ondervindt van dit licht. Vuurtorenmensen noemen de frequentie van het zwaaiende licht het lichtkarakter. De karakters werden ingevoerd toen vanaf 1835 de eerste vuurtoren werd uitgerust met draailichten. Maar het duurde tot 1903 voordat er een commissie werd ingesteld die de lichtkarakters van alle

Nederlandse vuurtorens ging vaststellen.

Zonder vuurtorenwachters

Tegenwoordig is het belang van vuurtorens sterk afgenomen. Moderne navigatietechnieken via satellieten zouden ze bijna overbodig kunnen maken, maar voorlopig doen ze nog steeds nuttig dienst. Wat wel is verdwenen, zijn de vuurtorenwachters. Vroeger was dat een zwaar beroep, want ze moesten hout of kolen naar boven sjouwen. Later werden ze technicus en wakend oog. In Den Haag, waar besturen wel vaker wordt verward met boekhouden, is men dertig jaar geleden begonnen vuurtorenwachters weg te bezuinigen. Uiteindelijk mochten er toch nog drie blijven zitten. Op het Zeeuwse Ouddorp, op Terschelling en Schiermonnikoog. Zij houden alles in de gaten wat er in de omgeving gebeurt. Nog steeds worden er afgedreven plankzeilers of andere waaghalzen gered door ingrijpen van een vuurtorenwachter. En een beginnende duinbrand wordt door een vuurtorenwachter vrijwel onmiddellijk gezien en gemeld. Ze zijn dus eigenlijk onmisbaar.

FRANS BUISSINK IS LANDSCHAPSCHILDER EN NATUURJOURNALIST

Vuurtorenfoto's:
Frans Buissink,
René van Rossum,
Joost Bouwmeester,
Sytske Dijkse

